

هیئت داوران نشریه این دوره

دکتر احمدی اسپین، سلمان (دانشگاه مازندران)
دکتر اسداله زاده، مهدی (پژوهشکده علوم و فنون هسته‌ای)
دکتر ایکانی، محمدحسن (سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران)
دکتر پنجه‌شاهی، محمدحسن (دانشگاه تهران)
دکتر جعفری نصر، محمدرضا (پژوهشگاه صنعت نفت)

دکتر حضرتی، حسین (دانشگاه صنعتی سهند)
دکتر دهقان، مازیار (پژوهشگاه مواد و انرژی)
دکتر ذبیحی، محمد (دانشگاه صنعتی سهند)
دکتر سالم، امین (دانشگاه صنعتی سهند)
دکتر سهل‌الدین، علی محمد (دانشگاه صنعتی امیرکبیر)
دکتر شکراله زاده، سهیلا (سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران)
دکتر عباسی، مژگان (دانشگاه تهران)

دکتر محبی، وحید (دانشگاه صنعت نفت)
دکتر مرادی، پیمان (دانشگاه صنعتی کرمانشاه)
دکتر موحدی‌راد، سلمان (دانشگاه علم و صنعت ایران)
دکتر موسوی، محمود (دانشگاه فردوسی مشهد)
دکتر همتی، علیرضا (دانشگاه علم و صنعت ایران)

آسیب‌شناسی کاهش کیفیت پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری

- ❖ افزایش پذیرش دانشجو در مراکز آموزش عالی بدون توجه به نسبت کافی استاد به دانشجو
 - ❖ کم‌توانی برخی از دانشگاه‌ها در ارزیابی کیفی پایان‌نامه‌ها
 - ❖ تخصص نامرتبط استادان راهنما و مشاور با موضوع پایان‌نامه
 - ❖ ناهماهنگی میان برخی از استادان راهنما و مشاور و مشخص نبودن حیطه وظایف آنان
 - ❖ اختصاص ندادن زمان لازم راهنمایی و ارائه مشاوره لازم از طرف برخی از استادان به دانشجو
 - ❖ کلیشه‌ای شدن قالب‌های ذهنی برخی از استادان در موضوع پایان‌نامه‌نویسی.
 - ❖ نبود نظارت کافی از طرف برخی از استادان راهنما و مشاور
 - ❖ آشنا نبودن برخی از استادان و دانشجویان با اصول و روش‌های تحقیق
 - ❖ تجربه ناکافی و نداشتن انگیزه در تحقیق
 - ❖ کاربردی نبودن و مسئله‌محور نبودن موضوع پایان‌نامه
 - ❖ انتخاب نادرست روش تحقیق
 - ❖ کپی‌برداری از پایان‌نامه‌های دیگران
 - ❖ کمبود بودجه، تسهیلات و تجهیزات مورد نیاز برای تحقیق و پژوهش
 - ❖ ناتوانی برخی از دانشجویان در نگارش و تدوین پایان‌نامه
 - ❖ نا آشنایی برخی از دانشجویان با اخلاق پژوهش
 - ❖ انگیزه اندک اغلب دانشجویان به علم‌آموزی و گرایش به مدرک‌گرایی
 - ❖ اختصاص ندادن زمان کافی برای انجام پایان‌نامه‌ها از طرف مراکز آموزشی
 - ❖ انعکاس نیافتن مشکلات صنعت به جامعه دانشگاهی به‌صورت سیستماتیک و اصولی با هدف اختصاص موضوعات مفید به پایان‌نامه‌ها
 - ❖ اختصاص نیافتن امتیاز ویژه برای استادان و دانشجویانی که پایان‌نامه‌های کاربردی انجام می‌دهند.
- شواهد بیانگر آن است که فرایند پایان‌نامه‌نویسی در اکثر گروه‌های آموزشی دانشگاه‌های ایران دچار بحران‌های کیفی شده و ضروری است تا هر کسی به میزان نقشی که در این باره دارد به سهم خود در رفع آن گامی بردارد. بخشی از این ناتوانایی به کمبودهایی بر می‌گردد که مربوط به خود دانشجویان است؛ اما بخشی دیگر مربوط به برخی از روش‌های آموزشی و کارهای پژوهشی است که در دوره تحصیل - چه کارشناسی و چه ارشد - توانایی لازم را به دانشجو منتقل نمی‌کند؛ یعنی برنامه‌های آموزشی به شکلی نیست که دانشجو این توانایی را کسب کند. بنابراین، بازنگری و به‌روز رسانی برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها ضروری است.

پایان‌نامه، رساله (Dissertation) یا تیز (These) به فرانسوی و تیزس (Thesis) به انگلیسی نوشتاری است که دانشجویان در موضوعی تخصصی و مربوط به رشته تحصیلی خود، برای دریافت مدرک تحصیلی در آن رشته، نگارش و تدوین می‌کنند. در بسیاری از متون از واژه «پایان‌نامه» برای نوشتار پایان دوره کارشناسی یا کارشناسی ارشد و از واژه «تیز» یا «رساله» برای نوشتار پایان دوره دکتری استفاده می‌شود. در این نوشتار، پایان‌نامه به جای تمامی نوشتارهای مذکور استفاده می‌شود. تحقیق و پژوهش امری ضروری برای برنامه‌ریزی و توسعه هر کشور است. دانشگاه مهم‌ترین نهاد علمی و آموزشی است که در آن همه ساله دانشجویان در رشته‌ها و مقاطع مختلف، پژوهش‌ها و پایان‌نامه‌های بسیاری را به انجام و سرانجام می‌رسانند. با عنایت به این امر که هر سال اعتبار و بودجه چشمگیری صرف انجام پایان‌نامه‌ها می‌شود، این پرسش مطرح می‌شود که آیا پایان‌نامه‌ها بر اساس نیازها و ضرورت‌های پژوهشی کشور تعریف و اجرا می‌شوند؟ آیا با صنعت و بازار کشور همسو هستند؟ سالیانه حدوداً از ۱۰۰ هزار پایان‌نامه کارشناسی ارشد و تقریباً از ۵ هزار پایان‌نامه دکتری دفاع می‌شود، در واقع این پایان‌نامه‌ها سرمایه بزرگی برای کشور به‌شمار می‌آیند. اگر از این تعداد پایان‌نامه، یک سوم یا یک چهارم قابل استفاده و کاربردی باشد، بسیاری از مشکلات کشور حل می‌شود. به‌طور کلی مشکلات پایان‌نامه‌ها را می‌توان انتخاب نادرست موضوع به لحاظ ارزش علمی و اجتماعی، مرتبط نبودن اغلب آن‌ها با چالش‌ها، مشکلات و بحران‌ها، انطباق نداشتن آن‌ها با چشم‌انداز کشور، نظارت و راهنمایی ناکافی استادان راهنما و مشاور و انگیزه ناکافی اغلب دانشجویان به علم‌آموزی و گرایش عمومی جامعه به مدرک‌گرایی عنوان کرد. وضعیت پایان‌نامه‌ها از تمام جهات یعنی انتخاب موضوع، تصویب، نگارش و دفاع بی‌سامان و پراسیب است. با توجه به پذیرش بالای دانشجو در مقاطع تحصیلات تکمیلی، هر روز بر تعداد پایان‌نامه‌ها افزوده می‌شود؛ البته این افزایش به معنای پیشرفت علمی کشور نیست. متأسفانه در سال‌های اخیر برخی از استادان بر انجام پایان‌نامه‌ها توجه و نظارت کافی ندارند و نقش و حضورشان به پرتنگی عنوان درج‌شده بر روی پایان‌نامه به‌عنوان استاد راهنما یا مشاور پایان‌نامه نیست و فقط در نگارش پروپوزال به دانشجو مشاوره می‌دهند؛ سپس تا فرارسیدن موعد دفاع، همکاری خود را با دانشجو قطع و یا کم می‌کنند. این مشکل هم به انتخاب دانشجو، هم به مشکلات اداری و هم به دغدغه‌های معیشتی، وجدان‌کاری و پرمشغله بودن برخی از استادان بر می‌گردد. عملکرد نادرست برخی از استادان در موضوع پایان‌نامه یکی از آسیب‌هایی است که آموزش عالی کشور بدان دچار است.

به‌طور کلی مهم‌ترین آسیب‌ها در انجام، تدوین و نگارش پایان‌نامه‌ها عبارت‌اند از:

- ❖ توسعه تحصیلات تکمیلی بدون در نظر گرفتن نیازهای واقعی کشور
- ❖ تعداد بالای دانشجویان در دو مقطع ارشد و دکتری

محمدعلی دهنوی

دانشیار گروه مهندسی شیمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)
و عضو هیئت تحریریه نشریه مهندسی شیمی ایران